

технологічного розвитку агропродовольчого комплексу в кінцевому підсумку сприятиме:

застосуванню комплексної системи методів, інструментів і важелів ринкового характеру та державного регулювання активізації інноваційної діяльності підприємств галузі;

переорієнтації системи продукування інновацій на ринковий попит споживача;

формуванню взаємовідносин підприємств агропродовольчої сфери з вищими навчальни-

ми закладами, науковими установами, фінансовими, кредитними й збутовими організаціями, тобто з учасниками інноваційного процесу на партнерських взаємовигідних засадах;

зростанню ефективності діяльності підприємств, їхньої конкурентоспроможності;

поліпшенню кадрового забезпечення науково-інноваційної сфери, створенню привабливих умов для творців інновацій.

Список використаних джерел

1. Володін С.А. Питання переходу аграрної науки на інноваційну модель функціонування розвитку / С.А. Володін // Економіка АПК. – 2012. – № 5. – С. 123-131.
2. Гесць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Гесць, В.П. Семиноженко. – Х.: Константа, 2006. – 272 с.
3. Звіт про діяльність НААН України за 2006-2010 роки та 2011 р. – К.: Аграрна наука, 2010, 2012 рр.
4. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: моногр. [Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. та ін.] – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
5. Концептуальні засади інноватики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://Libray.if.ua/book/4/462.html>.
6. Крылов Э.И. Система плановых и контрольно-аналитических показателей эффективности инноваций. Экономическое содержание и методика расчета / Э.И. Крылов – СПб. : СПб ГУАП, 2004. – 24 с.
7. Національна доктрина реформування розвитку агропродовольчого комплексу України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://vkipt.org.ua/a>.
8. Румпф Г. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України. Т. I. / Г. Румпф, Дж. Стройлопулос, І. Єгоров. – К.: Фенікс, 2011. – 214 с.
9. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року ; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ “ІАЕ”, 2012. – 182 с.
10. Структура інноваційного процесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://library.if.ua/book/4/476/ htm](http://library.if.ua/book/4/476/htm).
11. Шубравська Я.В. Інноваційні трансформації агропромислового сектора економіки: світові тенденції та вітчизняні реалії / О.В. Шубравська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://archive, nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ep/2010](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ep/2010).
12. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития / Й.А. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с.
13. European Innovation Scoreboard 2003. European Commission, 2003. – Nov. 2003.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2013 р.

*

УДК 338.43 : 331.2-058.232.6

Н.І. ВАСИЛЕНЬКА, кандидат економічних наук, в.о. доцента кафедри економіки підприємства
Львівський національний аграрний університет

Матеріальний добробут сільського населення: трудові виміри та особливості регулювання

Постановка проблеми. Проблема низького рівня життя сільського населення в Україні є загальновизнаною реальністю. До причин, які призвели до бідності селян, слід віднести занепад сільського господарства як галузі, скорочення зайнятості сільського насе-

лення в аграрному секторі, знецінення сільськогосподарської праці, зовнішню трудову міграцію, втрату сільськими територіями своєї самобутності та виключних функцій щодо нарощення трудового, природного, культурного й духовного потенціалів. Обмежені можливості реалізувати своє право і потребу у праці для селян є першочерговою

© Н.І. Василенка, 2013

причиною низького рівня життя, яка породжує усі інші. На жаль, чинні Закони України «Про особисте селянське господарство» [10], «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» [6], «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» [9] та інші покликані їх вирішити, залишаються декларативними. Не сприяють підвищенню рівня життя селян і Закони України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [7], «Про межу малозабезпеченості» [8], «Про прожитковий мінімум» [11], Державний класифікатор соціальних стандартів та нормативів [4]. При цьому проблема бідності сільського населення «червоною ниткою» проходить через безліч наукових досліджень вітчизняних науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на достатньо широке обговорення проблем життєвого рівня сільського населення, опрацьовані на нинішній час напрями його дослідження та шляхи підвищення не стали предметом глибоких прикладних досліджень. У більшості із них розглядаються проблеми у контексті реформування аграрного сектору економіки, в інших – у контексті соціального розвитку села. Однак відомо, що у згаданій проблемі багато складових. У зарубіжних наукових статтях часто наголошується на потребі розвитку й використання окремих підходів щодо підвищення рівня життя для сільських і міських територій, а також на побудові та імплементації специфічної стратегії подолання бідності сільського населення, керуючись засадами зрівноваженого розвитку сільських регіонів, соціально-економічними, історичними, природними, територіальними особливостями їх формування й функціонування [25, с. 54; 26, с. 119].

Слід зазначити, що розв'язання проблеми підвищення рівня життя сільського населення ускладнюється і через неузгодженість заходів щодо регулювання даного питання державними органами влади. Відтак питання «які, в якому обсязі, яким чином, коли й ким повинні бути втілені у життя заходи щодо підвищення рівня життя сільського населення» залишаються для науковців і суб'єктів державного управління широким полем для прикладних досліджень адресно-

го характеру. Надійним підґрунтям наукових досліджень за даною проблематикою можуть бути праці учених О.А. Бугуцького [1], В.С. Дієсперова [5], А.С. Малиновського [14], І.В. Прокопи [16], Л.О. Шепотько [19], В.В. Юрчишина [22], К.І. Якуби [23] та ін.

Мета статті – аналіз основних показників матеріального добробуту сільського населення у контексті трудових чинників, які на них впливають, і наслідків їх прояву. Одним із важливих завдань дослідження є вивчення питання взаємоузгодженості та скоординованості цілей діяльності суб'єктів управління, які безпосередньо впливають на стан рівня життя селян, насамперед органів державної влади і місцевого самоврядування. Зазначені завдання зумовлюють мету й актуальність дослідження.

Виклад основних результатів дослідження. Рівень життя населення характеризує ступінь задоволення, формування і розвитку потреб людей, який детермінований доступністю й рівнем використання життєвих можливостей в умовах конкретного життєвого середовища. Зростання рівня життя селян передбачає розвиток людського потенціалу села, що є водночас метою та пріоритетним напрямом розвитку ендогенно орієнтованої моделі суспільства.

Рівень використання життєвих можливостей селян, який залежить від умов існуючого життєвого середовища сільських територій, вкрай низький, що ставить під сумнів не тільки збереження існуючого рівня освіти, здоров'я, культури сільського населення, а й розвиток людського потенціалу села в майбутньому. З карти України уже зникло понад 560 сіл (тільки у 2001-2010 роках щорічно знімалися з обліку 20 сільських поселень [18, с. 4]. У багатьох із них залишається жити менше 100 жителів [17, с. 21]. Остання «сільська тенденція»: у багатьох районних центрах суттєво подорожчала нерухомість, тоді як в обласних містах та столиці ціни на житло залишаються стабільними (до містечок мігрує населення із навколишніх сіл, де життя стає нестерпним).

Матеріальні умови буття людини, становлять у суспільстві найбільшою мірою визначаються її трудовою діяльністю. Не випадково право на працю віднесене міжнародно-

дною спільнотою до основних прав і свобод громадянина та закріплене ст. 43 Конституції України.

Погоджуємось із думкою й про те, що найповніше задоволення особистих потреб людини, її матеріальний добробут і оптимальне забезпечення послугами соціального спрямування має визначатися, передусім, розвитком матеріального виробництва. У процесі виробничої діяльності працівник не тільки одержує заробітну плату за свою працю, а й одержавши її, через послуги соціального спрямування формує власний капітал. Крім того, як матеріальні, так і фінансові ресурси в кінцевому підсумку направляються не лише на утримання сім'ї працюючого, а й на поліпшення соціального обслуговування всього населення громади села [2, с. 129].

У сільській місцевості проживає нині близько третини населення, яке переважно зайняте в агропромисловому виробництві, де створюється третина внутрішнього валового продукту [21]. Враховуючи, що аграрне виробництво є основним джерелом доходів сільських жителів, а решта видів їх виробничої діяльності недостатньо представлені, його спад негативно позначився на доходах сільських жителів, їхній зайнятості. Також слід звернути увагу на те, що доходи від ведення особистого селянського господарства напряму залежать від багатьох чинників як соціальних – чисельності членів родини, наявності працездатних членів господарства, віку власників, соціального стану, ступеня прояву господарської активності, так і економічних – напряму виробничої діяльності, розміру землекористування, врожайності, продуктивності худоби, наявності в господарстві власної техніки та необхідних засобів виробництва, можливості реалізації надлишків виробленої продукції тощо.

Очевидною є тісна залежність вибору місця проживання людей від наявності праці. Цей зв'язок, як показує досвід України, є сильнішим за сімейні зв'язки, національну приналежність людей, патріотизм, тяжіння до родинної домівки й землі. Відтак люди і надалі заселятимуть та розвиватимуть ту територію, де створені можливості для найповнішого задоволення особистих її матері-

альних, соціальних і духовних потреб. Справедливо буде зазначити, що рух сільського населення все-таки має прогресивний характер, оскільки дає змогу ширше реалізувати здібності й професійні навички селян, підвищити рівень їх загальної та професійної підготовки, оволодіти складнішими видами праці, повніше задовольнити матеріальні й духовні потреби.

Стало звичним, що заробітна плата у сільському господарстві «традиційно» найнижча в економіці. У 2012 році середньомісячна заробітна плата штатних працівників у сільському господарстві становила 2023 грн, що на 33,1% менше середнього рівня в економіці, та на 42,2% порівняно із заробітною платнею у промисловості [3].

В Україні не відповідає європейським стандартам співвідношення мінімальної заробітної плати й прожиткового мінімуму. Нині воно у Великобританії становить 6,4:1, Франції – 4,7:1, а в Латвії, Естонії та Польщі – лише 1,5:1. У свою чергу мінімальна зарплата у більшості країн світу дорівнює 35-40% від середньої. Крім того, збільшення мінімальної заробітної плати працівників автоматично приводить до підвищення її середнього рівня [13].

Європейська комісія нещодавно визнала потрібним мати єдиний для країн ЄС розмір мінімальної оплати, щоб не допускати здешевлення робочої сили. Серед 40 європейських держав Україна знаходиться на передостанньому місці в Європі за добробутом громадян найбідніших країн (найнижчий мінімальний рівень оплати в Румунії – 160 дол. на місяць) [5, с. 79].

На сучасному етапі ще до кінця не відпрацьовані чіткі й науково обґрунтовані критерії об'єктивної оцінки показників, на основі яких можна визначити реальний якісний стан рівня життя різних соціальних верств населення. Рівень життя домогосподарства характеризується системою показників, серед яких найважливішими є доходи і ресурси, з одного боку, та витрати домогосподарства – з іншого. На їх перетині визначається показник «межа бідності». Він розраховується Радою з вивчення продуктивних сил України НАН України за даними вибіркового обстеження домогосподарств,

що проводиться Держслужбою статистики України. Межа бідності визначається як оцінка в регіональних цінах вартості споживчого кошика населення, сукупні витрати якого не перевищують 75% медіанного рівня сукупних витрат із розрахунку на умовного дорослого. Нині рівень життя значної частини сільського населення можна справедливо віднести до рівня «межі бідності». Це підтверджує й динаміка зміни величини (структури) доходів і витрат сільських домогосподарств в Україні за останні роки.

Середньомісячні сукупні ресурси пересічного домогосподарства у 2011 році становили 3842 грн, міського – 3984, сільського – 3522 грн та зросли порівняно з 2010-м як у цілому по Україні, так і в міських поселеннях та сільській місцевості – на 11%. У середньому на одного члена домогосподарства ці показники становили – відповідно 1821 грн, 1925 та 1608 грн у перерахунку на умовну особу. Доходи від зайнятості становили 54% сукупних ресурсів домогосподарств, при цьому частка оплати праці (49%) зросла на 1,4 в.п. Частка доходів від підприємницької діяльності й самозайнятості становила 5%. Пенсії, стипендії, соціальні допомоги (включаючи готівкові та безготівкові пільги й субсидії) становили 27% сукупних ресурсів пересічного домогосподарства, доходи від особистого підсобного господарства – 8%. Значні розбіжності традиційно мали структури формування сукупних ресурсів міських і сільських домогосподарств [20, с. 85-86].

Згідно із загальними європейськими нормами забезпеченими можна вважати громадян, які витрачають на їжу не менше 20 % свого місячного бюджету В Україні цей показник більший удвічі (55,7 %). Частка бідних в Україні становить 27% усього населення [12, с. 38].

Середньомісячні сукупні витрати одного домогосподарства у 2011 році становили 3456 грн, що на 12% більше, ніж у 2010-му; міське витрачало в середньому за місяць 3622 грн, сільське – 3085 грн. У середньому на одного члена домогосподарства еквівалентні сукупні витрати становили 1638 грн на місяць, у міських – 1750 грн, у сільських – 1408 грн. Серед усіх сукупних витрат 90%

припадало на споживчі витрати домогосподарств [20, с. 105].

Найвагомішою статтею сукупних витрат домогосподарств залишалися витрати на харчування (включаючи харчування поза домом), на купівлю непродовольчих товарів і послуг (без витрат на харчування поза домом) вони направляли третину всіх сукупних витрат. Сільські домогосподарства традиційно витрачали на харчування більшу частину сукупних витрат, ніж міські (відповідно 57% проти 52%). При цьому сільські жителі споживали більше: картоплі – в 1,4 раза, хліба і хлібних продуктів – в 1,3 раза, цукру – на 13%, овочів і баштанних – на 2% (споживання продукції власного виробництва з ОСГ) [20, с. 96-100]. Хоча виплати селян перевищують прожитковий мінімум, це не гарантує задоволення їхніх навіть елементарних потреб.

У цьому контексті слід нагадати, що згідно із Законом України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» комплексний розвиток сільських територій є стратегічною метою державної аграрної політики в Україні. Він покликаний забезпечити формування системи державного регулювання демографічних процесів сільського розвитку, вирівнювання умов життєдіяльності міського й сільського населення; сприяння збільшенню зайнятості, підвищенню рівня доходів сільського населення, стимулювання закріплення на селі спеціалістів сільського господарства, освіти, культури, охорони здоров'я та побутового обслуговування, надійне функціонування соціальної інфраструктури села [9].

Однак на нинішній час нерозв'язані такі проблеми, як знецінення вартості сільської праці, тінізація сільського ринку праці, руйнація соціальної інфраструктури й позапрофесійних форм підтримки і розвитку людського потенціалу сільських територій, недостатня увага до диверсифікації ринку праці, стихійні міграційні процеси.

Для більшості сільського населення головним способом самозабезпечення залишається господарювання на присадибних ділянках. В умовах кризового стану зайнятості у великотоварному агровиробництві ОСГ стало засобом виживання й основною сферою

прикладання праці селян. Однак така праця часто не дає реальної змоги одержати доходи від ведення господарства, достатні для нормальної життєдіяльності. При цьому згідно зі ст. 4 Закону України «Про особисте селянське господарство» [10] значна частина сільського населення перемістилася до категорії зайнятих, знизивши рівень безробіття (замість запровадження конкретних механізмів сприяння у виході на відкритий ринок праці відбулося маніпулювання показниками зайнятості).

Крім того, для населення, яке є самозайнятим у сільському господарстві або працює на особистих присадибних ділянках, немає вимог щодо сплати страхових внесків до відповідних фондів, отже у разі втрати можливості здійснення власної діяльності вони не можуть розраховувати на достатній рівень соціального захисту держави [25]. Проблемним є і чинний порядок обліку діяльності ОСГ, зокрема в частині набуття або втрати членства в ньому, що не дозволяє багатьом селянам, які потребують допомоги на випадок безробіття, одержувати відповідні послуги державної служби зайнятості.

До того ж Закон України «Про зайнятість населення» не враховує положення Державної цільової соціальної програми з подолання та запобігання бідності на період до 2015 року: він не регулює працю вдома. У ньому коло осіб, які мають право претендувати на статус безробітних, не виправдано розширюється і до нього потрапляє значна чисельність людей зі свідомою утриманською позицією (селяни орієнтуються на кошти від надання різноманітних соціальних виплат із боку держави – у зв'язку із народженням дитини, по малозабезпеченості, багатодітності, «чорнобильські» тощо, – тим самим збільшуючи видатки на пасивний соціальний захист, розбалансовуючи соціальні фонди та

знижуючи ефективність витрачання бюджетних грошей).

Закон України «Про дорадництво» покликаний поширювати й впроваджувати у виробництво сучасні технології, новітні досягнення науки і техніки. Однак для дотримання його положень перепорою стає фінансування, яке здійснюється в межах видатків центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сільського господарства, та місцевих програм соціально-економічного розвитку.

Слід зазначити, що в Україні політика зайнятості реалізується через державні й регіональні програми, орієнтовані на підтримку вразливих груп населення (особи з інвалідністю, молодь, жінки, особи старшого віку), проте запропоновані заходи, здебільшого, спрямовані на адаптацію ринку праці до наявних економічних реалій, і проблеми ефективної зайнятості населення вони не розв'язують.

У розвинутих країнах світу управління економічним та соціальним розвитком села здійснюється через поєднання регулювальних впливів органів державної влади, інститутів ринкової інфраструктури, управлінських підрозділів підприємств, що розміщені на території сільських поселень, громадських організацій і місцевого самоврядування. Що ж до нашої держави, то головним і частіше визначальним елементом управлінської підсистеми сільської території є місцеве самоврядування [14]. Але місцеві органи влади часто неспроможні сформувати належний місцевий бюджет на розвиток та утримання соціальної інфраструктури, фінансової підтримки товаровиробників, створення нових робочих місць.

Нижче наведено вектори впливу суб'єктів державного управління на рівень життя сільського населення (табл.).

Вектори впливу суб'єктів державного управління на рівень життя сільського населення*

Органи державної влади та самоврядування	Інструменти / напрями впливу на рівень життя сільського населення
Міністерство аграрної політики та продовольства України	Регуляторна політика (закони, нормативно-правові акти)
	Субсидії та дотації товаровиробникам
	Програми розвитку АПК
	Програми (стратегії/концепції) розвитку села
	Система дорадництва

Міністерство соціальної політики України	Державна служба зайнятості	Формування і реалізація державної політики щодо регулювання ринку праці, процесів трудової міграції, визначення правових, економічних та організаційних засад зайнятості населення і його захисту від безробіття
	Управління соціального захисту населення	Формування державної політики у сфері надання соціальних послуг людям похилого віку, інвалідам, бездомним громадянам, іншим соціально вразливим верствам населення; формування та реалізація державної політики щодо надання адресної соціальної допомоги вразливим верствам населення, у тому числі малозабезпеченим та багатодітним сім'ям
	Пенсійний фонд України	Формування та реалізація державної політики у сфері пенсійного забезпечення громадян
	Державна інспекція України з питань праці	Реалізація державної політики з питань державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства про зайнятість населення й ін.
	Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; Фонд соціального страхування від нещасних випадків	
Місцеве самоврядування (міські, сільські та селищні ради)	Місцеві ініціативи на розвиток сфери зайнятості (внесення пропозицій до програм соціально-економічного та культурного розвитку)	
	Створення цільових фондів підтримки (об'єднання на договірних засадах коштів відповідного місцевого бюджету та інших місцевих бюджетів для виконання спільних проєктів або для спільного фінансування комунальних підприємств, установ і організацій, вирішення інших питань, що стосуються спільних інтересів територіальних громад)	
	Утворення фондів соціальних допомог	

* Власне опрацювання автора на основі актуальних положень і програм діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування.

Картина рівня життя сільського населення буде неповною без характеристики впливу державних соціальних допомог, які нині суттєво впливають на формування доходів селян. Слід зазначити, що розміри окремих видів соціальних допомог (малозабезпеченим сім'ям) зростає тим вище, чим нижчі доходи у працездатних членів сім'ї (або взагалі відсутні). Крім того, члени ОСГ можуть реєструватися як шукачі роботи, визнаватися в подальшому безробітними й одержувати допомогу по безробіттю лише за умови пред'явлення ними довідки сільської ради про припинення такої діяльності чи вихід зі складу членів ОСГ. Отже, праця в ОСГ не витримує конкуренції поряд із заходами пасивної політики зайнятості. Це, на наш погляд, яскравий приклад неузгодженості напрямів державної політики щодо подолання бідності на селі.

Слід зазначити, що значна частина доходів населення перебуває «у тіні». За даними Світового банку, майже 5 млн працездатних українців працюють без офіційного оформлення трудових відносин, що ставить Україну на одне з перших місць за обсягами тіньової економіки. Згідно з оцінками вітчизняних експертів тіньовий фонд оплати праці оцінюється в 145 млн грн. Основними «гравцями» тінізації доходів є як роботодавці,

так і наймані працівники [24]. Така «тінізація» доходів вигідна для тих, хто одержує водночас кілька видів державних соціальних допомог.

Зауважимо, що частка допомог, пенсій, субсидій у загальному обсязі грошових доходів селян становить майже 28%, що у два рази перевищує суму доходів селян від активних видів самозайнятості (доходи від підприємництва – 3,9%, продажу сільськогосподарської продукції – 10,1%). Відбувається руйнування основ мотиваційного механізму до розвитку активної зайнятості, пригнічення самостійності працюючих селян. Постає питання – чи принесе користь селянам нарощування системи соціальних допомог і культивування існуючого механізму їх надання? Чи не логічніше було б розвивати систему соціально-економічних послуг, а не соціальних допомог?

У сільських регіонах продовжує катастрофічно занепадати соціальна сфера села. Переважна більшість керівників новостворених агропідприємств, які взяли в оренду паї селян, відмовляються виділяти кошти на соціальну сферу, а місцеві органи влади, на яких покладено фінансування, неспроможні цього забезпечити через відсутність необхідних коштів і мізерність своїх бюджетів. Унаслідок у сільській місцевості обмежений

доступ до базових можливостей людського розвитку – освіти, медичного, побутового, житлово-комунального, транспортного обслуговування. Це стосується також інформаційного простору. До останніх негативних наслідків проведених реформ у соціальній сфері можна віднести: розформування лікарень та заміна їх на фельдшерсько-акушерські пункти у невеличких селах; закриття шкіл, де навчається до 10 дітей (у малих селах залишають тільки класи початкової школи); невиконання програми «Шкільний автобус» й ін.

Висновки. Матеріальні умови буття людини, становище у суспільстві найбільшою мірою визначаються її трудовою діяльністю. Враховуючи, що аграрне виробництво є основним джерелом доходів сільських жителів, а решта видів їхньої виробничої діяльності недостатньо представлені, його спад негативно позначився на доходах сільських жителів, їхній зайнятості.

Рівень життя значної частини сільського населення можна справедливо віднести до рівня «межі бідності». Це підтверджує й динаміка зміни величини доходів і витрат сільських домогосподарств в Україні за останні роки.

Нині нерозв'язаними залишаються такі проблеми, як: неузгодженість державної політики щодо стратегічних напрямів підтримки матеріального добробуту селян, регулювання зайнятості сільського населення в ОСГ, «тінізація» сільського ринку праці, руйнація соціальної інфраструктури та форм підтримки і розвитку людського потенціалу сільських територій, недостатня увага до диверсифікації сільського ринку праці, стихійні міграційні процеси.

До основних напрямів підвищення рівня життя сільського населення слід віднести: нарощування системи соціальних послуг, а не соціальних допомог селянам; пріоритетна фінансова підтримка активних форм політики зайнятості; створення передумов для розвитку серед усіх можливих видів економічної діяльності на селі, тих, що пов'язані із сільським господарством, як рушійним механізмом ефективного задіяння ресурсного потенціалу сільських регіонів; підтримка розвитку ОСГ як форми самозайнятості сільського населення, сприяння їх перетворенню у господарства товарного типу; реформування політики зайнятості й соціального захисту населення в бік активної політики зайнятості та нарощення системи соціально-економічних послуг, а не допомог; надання державної підтримки розвитку дрібного і середнього підприємництва на селі на принципах селективності, евристичності та соціальної орієнтованості; створення спеціальних фонів підтримки підприємницької діяльності на селі для молодих сімей, які б фінансувалися із бюджетів усіх рівнів; розвиток підприємництва в позааграрній сфері із прив'язкою до ресурсного потенціалу території; створення умов доступності освітніх, медичних і комунікативних послуг для селян.

Оскільки не існує універсальних рецептів підвищення рівня життя для усіх регіонів країни, кожен з яких особливий за ресурсним потенціалом, територіальними й економічними проблемами чи перевагами, то питання «які, у якому обсязі, яким чином, коли і ким повинні бути втілені у життя заходи для підвищення рівня життя сільського населення» залишаються широким полем для прикладних досліджень адресного характеру.

Список використаних джерел

1. Бугуцький О.А. Соціально-трудовий потенціал аграрної економіки / О.А. Бугуцький. – К. : УААН, Інститут аграрної економіки, 1996. – 228 с.
2. Булавка О.Г. Соціалізація трудових ресурсів як передумова удосконалення зайнятості / О.Г. Булавка, Н.В. Германюк // Економіка АПК.– 2011. – № 7. – С. 129.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Державний класифікатор соціальних стандартів та нормативів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.nau.ua.
5. Дієсперов В.С. Оплата сільськогосподарської праці / В.С. Дієсперов // Економіка АПК.– 2012. – № 9. – С.76-83.
6. Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1807-15>.
7. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14.
8. Закон України «Про межу малозабезпеченості» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/190/94-вр.

9. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15.
10. Закон України «Про особисте селянське господарство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.
11. Закон України «Про прожитковий мінімум» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/966-14.
12. *Калетнік Г.М.* Соціо-економічне становище населення та його вплив на формування продовольчої безпеки / Г. М. Калетнік, Г.О. Пчелянська // Економіка АПК.– 2011. – № 7. – С. 38.
13. *Коротич О.Б.* Розвиток України в напрямі досягнення європейських стандартів життя [Електронний ресурс] / О.Б. Коротич. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2006-1/doc/5/04.pdf> .
14. *Малиновський А.С.* Роль ініціативи громади в розвитку сільських територій / А. С. Малиновський // Економіка АПК.– 2012. – №9. – С.70-76.
15. Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону): науково-аналітична доп. / [В. В. Борщевський, Х. М. Притула, В. Є. Крупін, І. М. Куліш]; НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2011. – 60 с.
16. *Прокопа І.* Сільські території України : дослідження і регулювання розвитку / І. Прокопа // Економіка України. – 2007. – №6. – С. 5-59.
17. *Рябоконт В.П.* Вплив соціально-економічних чинників на стабілізацію кадрів у сільському господарстві / В.П. Рябоконт // Економіка АПК.– 2011. – № 12. – С. 21.
18. *Рябоконт В.П.* Соціально-економічна сутність аграрної політики та шляхи її реалізації / В.П. Рябоконт // Економіка АПК.– 2011. – №6. – С.4.
19. Сільський сектор України на межі тисячоліть : У 2-х т. – Т. 2. Соціальні ресурси сільських територій / Л.О. Шепотько, І.В. Прокопа, С.О. Гудзинський та ін. – К. : Ін-т Економіки НАН України, 2003. – 466 с.
20. Соціальні індикатори рівня життя сільського населення : стат. зб. – К., 2012. – 204 с.
21. Шляхи підвищення рівня життя сільського населення в Україні [за ред. Р. Шмідта] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://icp.org.ua>.
22. *Юрчишин В.В.* Село і селяни України в системі історично і суспільно зумовлених вітчизняних національних цінностей / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2011. – № 3. – С. 112.
23. *Якуба К.І.* Управління трудовими ресурсами села / К.І. Якуба // Управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій / [за ред. П.Т. Саблука, М.Ф. Кропивка]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – С. 193-205.
24. *Ярова В.В.* Проблеми легалізації доходів населення / В.В. Ярова // Економіка АПК.– 2011. – № 12. – С. 57-62.
25. *Kalinowski S.* Poziom życia ludności wiejskiej w Polsce / S. Kalinowski, B. Kielbasa // Roczniki naukowe Stowarzyszenia ekonomistów rolnictwa i agrobiznesu. – Т. XIV, Z.4, – Warsaw-Poznan-Biawystok, 2012. – S. 50-54.
26. *Michalska S.* Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich a różnicujące się warunki życia mieszkańców wsi / S. Michalska, M. Bład, D. Klepacka-Kołodziejaska (red.) // Społeczno-ekonomiczne aspekty rozwoju polskiej wsi. – Warszawa : IRWiR PAN, 2007. – S. 111–120.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2013 р.

* * *

Новини АПК

В Україні розпочалися жнива

Вітчизняні аграрії почали збирання врожаю. Збиральні роботи планують здійснити на площі 12 млн га підготовленою зернозбиральною технікою.

Міністр аграрної політики та продовольства України Микола Присяжнюк повідомив: «У цьому році аграрії розпочали жнива раніше, ніж у минулому. Щоб зменшити втрати зерна, сільгоспвиробникам необхідно протягом 12-14 днів зібрати ранні зернові та зернобобові культури. Для дотримання оптимальних термінів аграрії всіх областей мають достатньо ресурсів, зокрема техніки».

Жнивають хлібороби шістнадцяти регіонів України. Нині зібрано понад 6 млн тонн зерна нового врожаю. Крім того, розпочато збирання озимого ріпаку, врожайність якого становить 13,2 ц/га (у 2012 році – 9,8 ц/га).

Для потреб тваринницької галузі заготовлено 3,3 млн т сіна (61%), сінажу при прогнозі 1,6 млн т закладено 1,4 млн т (90%).

Протягом жнив працюватиме Штаб з питань координації проведення комплексу збиральних робіт. Він діятиме постійно, щоб якнайоперативніше реагувати на ситуацію в полі.

Прес-служба Мінґрополітики України